

UTBILDNINGSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Utbildningsvetenskapliga fakulteten

Klas Eriksson

Handläggare

klas.eriksson@gu.se

Utbildningsdepartementet

u.remissvar@regeringskansliet.se

Utbildningsdepartementet U2024/02591

Remiss gällande Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Göteborgs universitet vill även ta tillfället i akt att betona behovet av övergripande analyser i relation till att ett stort antal utredningar som rör skola och lärarprofession genomförs samtidigt. Förslagen kan komma att medföra genomgripande förändringar av hela skolväsendet och kräver därför en övergripande analys av de samlade konsekvenserna för både elever och lärare. Det är elevernas möjligheter till lärande som ska stå i centrum och de tänkta förändringarna måste beaktas samlat med detta i fokus. Det är även av betydelse att eventuella förändringar som en följd av utredningarna ges rimlig tid för implementering.

Göteborgs universitet har tagit del av betänkandet "*Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)*" och vill framhålla att det är en gedigen och väl underbyggd utredning.

Sammanfattning

Utredningen "*Fler vägar till arbetslivet*" ska, enkelt uttryckt, underlätta för elever som saknar behörighet till gymnasieskolan att genomgå en yrkesutbildning och därmed etablera sig på arbetsmarknaden. I betänkandet presenteras dels en gymnasial studiegång med yrkesinriktning som kan leda till anställning för elever utan behörighet för gymnasiestudier, dels flera flexibla lösningar där målet är anställning.

Utredningen väcker farhågor angående hur utbildningens bredare syften kan uppnås. I följande kommentarer lyfts tre problemområden som framför allt rör förslaget att introducera smalare yrkesutbildningar (YP 1900 program):

1. Det komplexa och föränderliga arbetslivets krav
2. Potentiella återvändsgränder
3. Skolans demokrati- och medborgarfostrande uppdrag

Kommentarer angående tre problemområden

1. Det komplexa och föränderliga arbetslivets krav

Ett uttryck som återkommer i direktiv och betänkande är utbildningar med "praktisk inriktning". Formuleringen riskerar att ge intrycket av att yrkeskunskap endast är praktisk och att moderna yrken inte skulle kräva bredare kompetenser. Därmed förbises att etablering på dagens arbetsmarknad förutsätter både specifik yrkeskunskap och generella färdigheter som även gör det möjligt att utvecklas över tid.

Uttrycket "praktisk inriktning" signalerar dessutom okunskap om vad yrkeskunskap faktiskt omfattar: analys, problemlösning, kommunikation, digital kompetens med mera, oavsett bransch. En yrkesutbildning, om än smalare och utsträckt i tid, är inte nödvändigtvis enklare för elever som lämnar grundskolan utan behörighet för nationella program inom gymnasieskolan.

Risken är också att en utbildning som strikt anpassas efter arbetslivets omedelbara behov blir kortsiktigt instrumentell (till exempel i form av s.k. kompetensbaserad utbildning), vilket minskar överförbarheten mellan sektorer och försvårar livslångt lärande. Utredningen berör detta, men diskussionen behöver fördjupas.

Göteborgs universitet kan här också notera att under de senaste decennierna har yrkesprogrammets olika yrkesämnen förändrats både till form och innehåll i samklang med arbetslivets utveckling och nya krav. Yrkesämnesdidaktiska aspekter är i sammanhanget centrala och utgör ett område som behöver utvecklas. Dessutom kommer de föreslagna YP 1900 programmen att ställa betydligt större krav på såväl specialpedagogisk som yrkesämnesdidaktisk kompetens bland yrkeslärare vilket också måste beaktas.

2. Lösningar och återvändsgränder

YP 1900 programmen ger eleverna mer tid för yrkesämnena än i ordinarie program (YP 2700/2800 program), oavsett skolförlagd utbildning eller lärlingsutbildning. Samtidigt ska YP 1900 programmets innehåll motsvara yrkesämnena i YP 2700/2800-programmen. De ska motsvara yrkesämnenas syfte och mål, centralt innehåll och bedömas enligt gällande betygskriterier. Kraven på kunskapsutveckling av yrkeskunskap är alltså de samma som i de yrkesprogram som omfattar fler gymnasiepoäng. Att ge både elever och yrkeslärare mer tid för studier respektive undervisning är lovvärt. Det är dock viktigt att påpeka att mer tid inte nödvändigtvis skapar bättre förutsättningar. Kvaliteten avgörs i första hand av undervisningens innehåll och av elevens förståelse för mål och kunskapskrav, inte av schematimmar i sig.

Direktivet och utredningen utgår från antagandet att yrkesstudier passar elever som av olika anledningar inte nått behörighetskraven för nationella program. Samtidigt kan denna lösning utgöra en potentiell återvändsgränd – eller rent av en labyrint – med olika vägar beroende på elevens lärandeprocess och progression. Här finns i utredningen en kommentar om att det troligen smala utbudet av yrkesinriktningar i YP 1900 programmen kommer att motivera elever för att bli behöriga för gymnasiestudier.

YP 1900 programmen kan gynna vissa elever men det finns samtidigt en risk att de skapar en återvändsgränd i form av ökad social segregering. Utredningens resonemang om motivation kan tolkas som skäl att införa en smalare utbildning i stället för att åtgärda grundproblemet: att

eleverna inte uppnår behörighet redan i grundskolan. Faran är att ansvaret förflyttas från skolans strukturer till individen – dvs, att eleven är problemet och att utbildningen därför måste förenklas.

3. Skolans demokrati- och medborgarfostrande uppdrag

Utredningen föreslår att YP 1900 programmen ska omfatta grundläggande samhällsorienterande inslag, även om eleverna huvudsakligen ska läsa yrkesämnena. Ämnet Samhälls- och arbetslivskunskap (50 p) föreslås för att integrera demokrati, mänskliga rättigheter och samhällslära i yrkesprogrammets innehåll. Det nya ämnet ersätter traditionell samhällskunskap och ska fokusera på grundkunskaper utan att ämnet blir alltför omfattande – det ska innehålla vad eleven behöver för att fungera som arbetstagare och medborgare.

Förslaget innebär dock en markant reduktion av skolans breda bildnings- och demokratifostrande uppdrag. Genom att ersätta samhällskunskap med en mindre kurs riskerar eleverna få ett snävare perspektiv. En central del av skolans demokratiuppdrag är att upprätthålla en miljö där alla behandlas likvärdigt och med respekt, fri från kränkningar. Skolans värdegrund ska genomsyra all utbildning enligt lag, oavsett program, men yrkeseleverna får betydligt mindre träning i kritiskt tänkande rörande grundläggande samhällsfrågor än i andra program, en skillnad som behöver uppmärksammas.

YP 1900 programmets elever utgör inte en homogen grupp men de är sårbara och utsatta. Utredningen betonar vikten av att skapa en undervisning och en lärmiljö där elever ges bästa förutsättningar för att lära, lyckas i skolan och nå ett självförtroende i stället för en känsla av misslyckande. Detta är viktigt. Återigen, gymnasieskolans yrkesämnena är inte enklare och "praktiska". Att möta elevers grundläggande behov behöver med andra ord inte innebära att allmänna skolämnen utesluts. Dessa ämnen är minst lika viktiga för denna grupp av elever – om inte viktigare givet deras utsatta utgångsläge och unga ålder.

Med vänliga hälsningar

Christina Osbeck, dekan, Utbildningsvetenskapliga fakulteten